

Городоцька центральна бібліотека

Подільськими дорогами Тараса Шевченка

Краєзнавча мандрівка

Поділля – найчарівніший куточок України. Він завжди приваблював своїми природними ландшафтами та величезною культурно-історичною спадщиною. Тому в усі часи привертав увагу мандрівників різних країн. Як ні в жодному регіоні України на Поділлі ще до цього часу збереглися десятки історичних пам'яток. Тож Т. Г. Шевченку було що подивитися на Поділлі й що замальовувати і занотовувати у дорожній щоденник («Археологічні нотатки») як члену Тимчасової Археографічної комісії для розгляду древніх актів. Яка була створена 1843 р. при канцелярії київського, подільського й волинського генерал-губернатора для збирання і видання історичних документальних матеріалів та дослідження археологічних пам'яток.

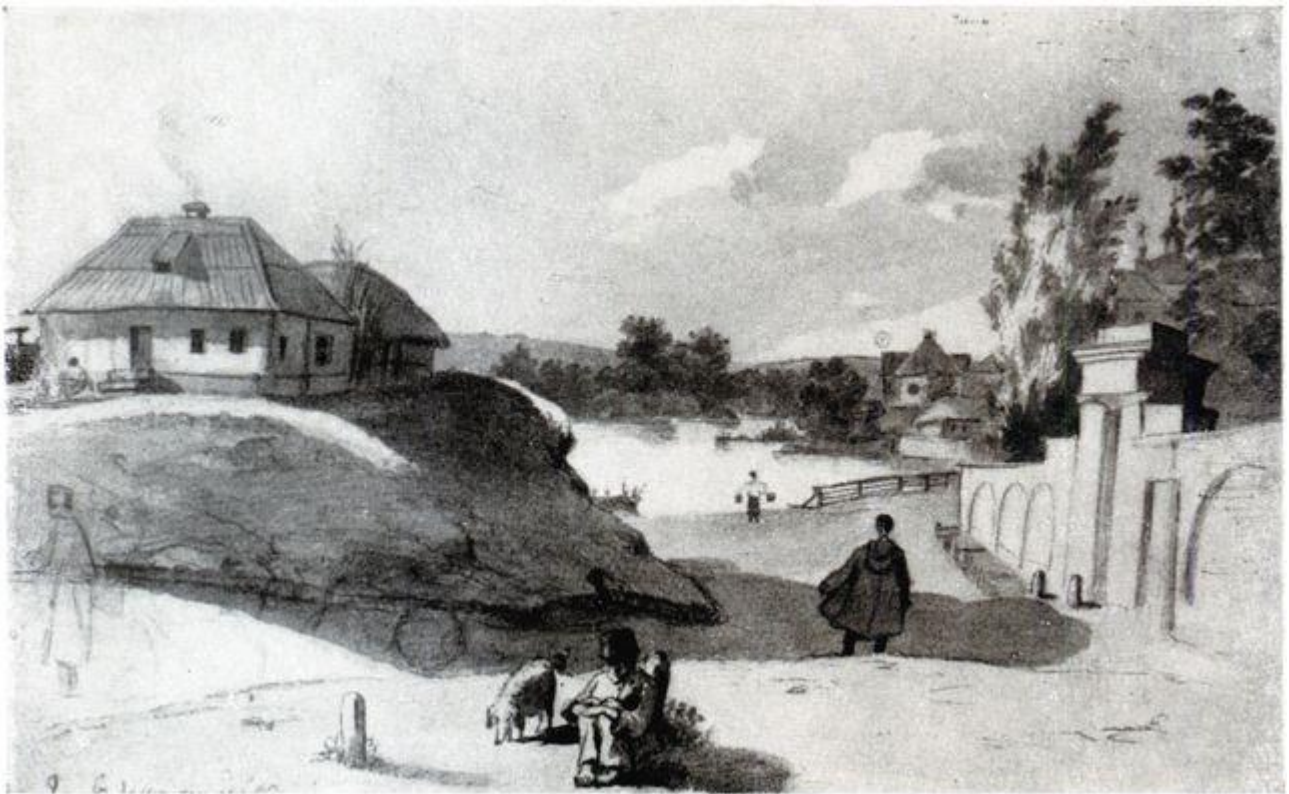
У березні 1845 року Тарас Шевченко закінчив курс Петербурзької Академії мистецтв. Він був удостоєний вченою радою Академії звання художника і на прохання митця відряджений в Україну для художніх занять. Тут вчорашній кріпак влаштувався на роботу художником Київської тимчасової Археографічної комісії для розбору стародавніх актів. За дорученням комісії Шевченко у кінці 1845 і на початку 1846 років подорожує Київщиною і Чернігівщиною. З роботою комісії пов'язана його подорож на Поділля та Волинь у серпні 1846 року.

У ХІХ столітті через Поділля пролягав поштовий шлях (колишній чумацький) Чернігів – Київ – Житомир – Кам'янець-Подільський. Ось цим шляхом і виїхав наприкінці вересня 1846 року з Києва на Поділля і Волинь Тарас Шевченко. Він одержав від Археографічної комісії, де працював з 1845 року, завдання: зібрати народні перекази, пісні, відомості про могили, урочища, оглянути й описати старовинні споруди в цих місцевостях.

На Поділля Тарас Шевченко прибув під час жорстокої розправи царської реакції з учасниками антикріпосницького руху, який очолював Устим Кармалюк (на той час вже підступно вбитий). 23 роки під його керівництвом на Поділлі котилася хвиля народних повстань проти гніту польських, російських та українських панів.

Хоч Кармалюка не було тоді в живих, але пам'ять про нього зберігалась серед народу і закликала до продовження боротьби, звучали народні пісні про месника, які записав в Кам'янці Тарас Шевченко.

У Кам'янці поет та художник знайомився з народним побутом, занотовував пісні. Виконуючи доручення Археографічної комісії, Тарас малює історичні пам'ятки міста. На Поділлі Кобзар записав пісню про Микиту Швачку (кармалюківця), яка стала епіграфом одного з розділів його поеми "Гайдамаки".

Оспіваний народом образ народного ватажка Кармалюка, глибоко вразив уяву поета. Під час перебування в с. Вербка він зустрівся з тими, хто давав притулок герою. За народними спогадами, улюбленим місцем відпочинку Т. Шевченка стала Кармалюкова гора.

Літературною пам'яткою подорожі на Поділля та Волинь є повість "Варнак". Герой Шевченка – народний месник, який веде боротьбу, очолює пригноблені маси. Початок повісті "Варнак" прямо вказує на район селянського повстання: "Расскажи мне, друже мий, что-нибудь о нашей прекрасной Волини и Подолии". Сам образ Варнака, район його дій, тактика повстання – все це дуже схоже з

Устимом Кармалюком, якого народ називав славним лицарем, як називав його і поет.

Про Кармалюка було заборонено писати, а щоб повість була надрукована, Тарас Шевченко змінив кінець життя Варнака – той сам здається в руки властей.

За свідченням самого Шевченка, на Поділлі він бував двічі. Про другу поїздку є згадка в повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали”. Правда, ця поїздка була дуже короткою. Повість, написана в

результаті подорожі, має форму подорожніх записок художника. Образ художника Дармограя – автобіографічний (Дармограй – псевдонім Шевченка-прозаїка). Оpubлікована російською мовою, повість розповідає про Україну, яка стогнала під ярмом російського царизму, згадується трагічна доля України і за часів польського панування. Герой повісті пише: “Нужно было мне съездить в Каменец-Подольский, я и Трофима взял с собой, а чтобы занять его чем-нибудь в дороге, я дал ему чистую тетрадь и велел записывать все, что случится во время дороги, начиная с названия почтовых

станций, сел, городов, рек. Я был доволен своей выдумкой. Но кто проникнет зрячим оком непроницаемую тьму грядущую – со вздохом должен был я сказать в последствии”.

Вивчаючи пам'ятники минулого, подорожуючи кременистими берегами швидкотекучого Дністра, об'їздивши, за словами самого поета, “вдоль и поперек” Поділля та Волинь, Т. Шевченко бачив деспотизм і рабство, магнатів і хлопів, поміщиків і кріпаків.

Гнівом кипіло серце народного співця, поета-революціонера, коли він бачив, як поміщики експлуатують селян, як царський уряд душить всі прояви свободи. “На полях Волини и Подолии вы часто любуетесь живописными развалинами древних массивных замков и палат... Что же говорят, о чем свидетельствуют эти угрюмые свидетели прошлого? О деспотизме и рабстве! О хлопах и магнатах... Бедные, малосильные Волинь и Подолия! Они охраняли своих распинателей в неприступных замках и роскошных палатах. А моя прекрасная, могучая, вольнолюбивая Украина туго начиняла своим вольным и вражьем трупом неисчислимые огромные курганы. Она своей славы на поталу не давала, ворога деспота под ногами топтала и – свободная, нерастленная – умирала. Вот что значат могилы и руины” (з повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали”).

Звертаючись до подолян, геніальний пророк пише: “О, мои милые непорочные земляки! Если бы вы были так богаты, как нравственной сердечной прелестью, вы были бы счастливейший народ в мире. Но увы! Земля ваша, как рай... вы Лазари убогие!”

Подоляни завжди шанували пам'ять великого поета. На честь його перебування на Поділлі встановлені меморіальні дошки на фасаді історичного факультету Кам'янець-Подільського університету, а також на стіні Меджибізької фортеці, яку змальовував Т. Шевченко. У багатьох населених пунктах встановлені пам'ятники видатному поету.

ЛІТЕРАТУРА
ПРО ПЕРЕБУВАННЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ
НА ПОДІЛЛІ

1. А. Шевченко і Поділля : Земля, яку сходив Тарас / А. Сваричевський. – Хмельницький : Поділля, 1994. – 64 с.
2. Магера М. Г. Кам'янецькими стежками : повість / М. Г. Магера . – Хмельницький : Облполіграфвидав, 1989.- 158с.
3. Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька обл. – К. : УРЕ, 1971. – 706 с.
4. Про перебування Т.Г.Шевченка на Поділлі. – С. 22, 27,62, 70, 308, 544.
5. Відоменко О. Подільськими шляхами / О. Відоменко //Оплаканий і зраджений. – Хмельницький, 2000. – С. 40, 41.
6. Назаренко Є. Шевченко і Поділля / Є. Назаренко //Творче Поділля. Публіцистично-художній альманах Хмельницької міської літературної спілки «Поділля». – Хмельницький, 1995. – С. 16- 26.
7. Бендюг В. У яку погоду Шевченко блукав Поділлям / В. Бендюг // Проскурів. – 2006. – 8 черв. – С. 6 ; 8 черв. – С.15 ; 15 черв. – С.14 ; 6 лип. – С. 6.
8. Ільчук М. Шевченко про наш край / М. Ільчук // Поділ.кур'єр. – 2004. – 20 трав. – С.15
9. Магера М. Г. Шевченко на Поділлі / М. Г. Магера // Рад. Поділля. – 1984. – 6 трав.
10. Макаренко П. Довгий шлях на постамент / П. Макаренко // Поділ. вісті. – 1993. – 18 берез.

11. Міцінська Т. Період творчості: Подільський (Т. Шевченко) / Т. Міцінська // Поділ. вісті. – 1994. – 4 берез.
12. Назаренко Є. Відрядження Шевченка у Кам'янець, Житомир і до Почаєва за документами / Є. Назаренко // Поділ. вісті. – 2006. – 18 груд.
13. Назаренко Є. З ким Шевченко зустрічався в Кам'янець-Подільському / Є. Назаренко // Поділля. – 2000. – 3 берез. -С.6.
14. Назаренко Є. «Кобзар» на Поділлі / Є. Назаренко // Рад. Поділля. – 1990. - 1 трав.
15. Назаренко Є. Ніч у Проскурові / Є. Назаренко // Проскурів. – 1995. – 11 берез. - С. 4.
16. Назаренко Є. Про дати перебування Т.Г.Шевченка в Кам'янці Подільському/ Є. Назаренко // Поділ. вісті. – 1996. –20 серп.
17. Назаренко Є. Про поїздки Кобзаря на Поділля і Волинь в 1846 р. (за офіц. даними) / Є. Назаренко // Проскурів. – 2000. –10 берез. – С.3.
18. Назаренко Є. Слово мудре і палке / Є. Назаренко // Поділля. – 1995. – 10 берез.
19. Назаренко Є. Шевченко в Кам'янці - Подільському / Є. Назаренко // Моя газета. – 2003. – 13 лист. - С. 4 ; 20 лист. –С. 4.
20. Сваричевський А . Заборонений, але відзначений (Т. Г. Шевченко і Поділля) / А. Сваричевський // Рад. Поділля. –1998. – 16 груд.
21. Сваричевський А. Стежками, сходженими Тарасом / А. Сваричевський // Проскурів. – 2006. – 9 берез. – С.14.
22. Сваричевський А. У вінок Кобзареві / А. Сваричевський // Рад. Поділля. – 1988. – 18 лют.
23. Сваричевський А. «Ще не було епохи для поета, але були поети для епох – Т.Г.Шевченко» / А. Сваричевський //Поділ.

вісті. – 1999. – 5 берез.

24. Синюта П. Це було в Брикулі: Легенди рідного краю / П.Синюта // Поділ. вісті. – 1994. – 5 берез.

25. Слободянюк Т. Два тижні, що стали вічністю : [про перебув. Т. Шевченка в Кам'янець - Поділ.] / Т. Слободянюк //Поділ. вісті. – 2006. – 9 берез.

26. Філіпюк А. Конференція «Шевченко і Поділля» 20-21 трав. 1999року / А. Філіпюк // Слово і час. – 1999. – № 9. - С. 21.

ПИСЬМЕННИКИ ПОДІЛЛЯ ПРО ТВОРЧІСТЬ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

1.Магера М. Мій Шевченко / М. Магера. – 2002. – 139 с.

2. Відоменко О. Оплаканий і зраджений. Нариси і статті /О. Відоменко. – Хмельницький : Поділля, 2000. – 151 с.

3.Кульбовський М. Подільська Шевченкіана. Книга друга /М. Кульбовський. – Хмельницький, 2006. – 134 с.

4.Свіча вічності (Поезії про Україну, Шевченка, українськудушу). – Хмельницький, 2000. – 160 с.

5.Ванжула О. Тарасова Місія / О. Ванжула // Поділ. вісті. –2000. – 10 берез.

6.Гунько В. Придобрятись не хочу, не вмію / В. Гунько //Сто поезій ста поетів / упоряд. М. Ф. Федунець. – Хмельницький, 1992. – С. 78.

7.Іов І. Шевченкові пензлі: вірш / І. Іов // Рукопис. –Хмельницький, 1995. – С. 92.

8.Карась П. Монолог Тараса : вірш / П. Карась // Під отчимнебом. Вірші про Україну і Подільський край. – Хмельницький, 1993. – С. 7.

9.Мачківський М. Тарас Шевченко / М. Мачківський // Стопоезій ста поетів : поезії / упоряд. М.Ф. Федунець ; худ. О. С.Кучерява. –

Хмельницький, 1992. – С. 54.

10. Олійник В. Кантата (з циклу «Дорога до Кобзаря») / В. Олійник // Вертають на Україну журавлі. Поезії. – Хмельницький, 1994. – С. 7.

11. Савчук П. Т. Шевченку: вірш / П. Т. Савчук // Золотавий дивосвіт. – Хмельницький, 1992. – С. 35.

12. Семеновський В. Дума про Кобзаря / В. Семеновський // Солов'ї прилетіли. Лірика. - Хмельницький, 1991. – С. 15.
Римарук І. Перед «Автопортретом зі свічкою Тараса

13. Шевченка / І. Римарук // Під отчим небом : вірші про Україну і Подільський край. – Хмельницький, 1993. – С. 17.

14. Руцький М.І. І тебе «В сім'ї великій...» / І. Руцький // Музика одного серця . - Нетішин, 1992. – С. 12.

15. Федунець М. Підпалювачам хати батьків Тараса Шевченка / М. Федунець // Під отчим небом. Вірші про Україну, Шевченка, українську душу. – Хмельницький, 1993. – С. 26-27.

16. Шкварко І. Читала мати Кобзаря / І. Шкварко // Криламужності : поезії . – К., 1989. – С. 7.

17. Шмурикова Н. Шевченкове слово / Н. Шмурикова // Легенда про Синь-камінь. – Хмельницький, 1999. – С. 5.